Svetlana Stanţieru

NOTE DESPRE PROCESUL DE RENEOLOGIZARE

E axiomatic faptul că în lume totul se schimbă, „uneori brusc, vizibil, alteori lin, imperceptibil, dar în niciun moment mişcarea nu încetează" [6, p. 77]. Nimic pe lume nu rămâne neschimbat şi limba se supune şi ea acestei legi generale [7, p. 256]. Cu alte cuvinte, limba se schimbă permanent, nu este ceva fix, dat o dată pentru totdeauna. Ea se schimbă „fie prin voinţa vorbitorilor (în special a celor cu un anumit statut din punctul de vedere al cunoştinţelor), fie fără voinţa lor (şi, eventual, chiar fără ca aceştia să fie conştienţi de aceasta)" [12, p. 89].

Limba urmează o cale de dezvoltare ascendentă, ea trebuie să corespundă în permanenţă necesităţilor de comunicare ce se modifică şi se renovează continuu.

Conceptul pus în discuţie în prezentul demers relansează o problemă mai veche şi anume cea a raportului limbă-societate. Deşi la ora actuală se vorbeşte frecvent în literatura de specialitate românească despre un proces de *neologizare*, termenul ca atare nu este „omologat" până în prezent în dicţionarele de specialitate. Îl întâlnim însă în dicţionarele generale (*DEXI*) cu explicaţia „(lingv.) Acţiunea de *a neologiza* şi rezultatul ei", iar *a neologiza* – „a utiliza sau a inventa neologisme. A da un aspect voit neologic". În această ordine de idei, considerăm oportun a defini şi *neologismul*. O definiţie plauzibilă în acest sens (din şirul definiţiilor existente) ni s-a părut cea cuprinsă în acelaşi *DEXI* „1. Cuvânt nou, împrumutat dintr-o limbă străină (în epoca modernă) sau creat recent (prin mijloace proprii) în limba respectivă din acest împrumut. 2. Accepţie nouă a unui cuvânt". Propunându-ne să abordăm conceptul de *reneologizare*, care, evident, nu este înregistrat în dicţionare, ne interesează sensul al doilea din definiţia neologismului.

Or unul dintre cele mai interesante aspecte ale dinamicii vocabularului şi totodată unul din cele mai mobile elemente ale unei limbi este sensul cuvântului. După anii '90, am fost martorii unor schimbări ce s-au produs în societate şi care, firește, şi-au lăsat amprenta şi asupra vocabularului. Mioara Avram, analizând principalele trăsături caracteristice ale vocabularului românesc actual, relevă că acestea „privesc, pe de o parte, apariţia de cuvinte şi sensuri noi şi, pe de alta, treceri reciproce între fondul activ şi cel pasiv" [1, p. 3].

Se ştie că unele cuvinte sunt legate de o anumită realitate care dispare foarte repede, ca de exemplu cuvintele privind moda. Uneori, aceste cuvinte legate de o anumită realitate trecătoare pot fi reluate după ce au dispărut. Astfel, un cuvânt oarecare dispare când un lucru nu mai e la modă şi e reluat când acelaşi lucru e iar la modă. În acest sens, se vorbeşte de un proces de reactivare, reactualizare a cuvintelor în limbă. Prin urmare, schimbările ce au avut loc în societate în anii '90 au antrenat readucerea în uz a unor cuvinte care au fost trecute în vocabularul pasiv, astfel „între fondul activ şi cel pasiv au avut loc treceri în ambele direcţii" (tipică este situaţia cuplului *miliţie – poliţie*, cu derivatele lor). Fiind oglinda unei perioade de mari şi variate schimbări în viaţa societăţii româneşti (schimbare de regim social-politic, trecerea la economia de piaţă, deschidere spre Occident), vocabularul limbii române, conchide Mioara Avram, a suferit mari schimbări [1, p. 5].

Exemplele sunt la îndemâna oricui în cazul unor termeni economici sau administrativ-politici ca *accize*, *dividend*, *parchet*, *perfect*, *primar*, *primărie.* În această ordine de idei,

BDD-A6611 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:02 UTC)

Iorgu Iordan motivează că „denumirile *județ, primar, primărie* sunt reintroduse în circulația activă prin reorganizarea administrativă și teritorială a țării” [11, p. 291], iar Liviu Groza precizează că denumirile de instituții „*bursă, jandarmerie, parchet, prefectură* au avut o poziție oscilantă, în sensul că au fost termeni uzuali până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, după care au ieșit din uz, pentru ca după 1990 să fie din nou folosiți” [9, p. 61].

Și în sfera învățământului au reintrat lexemele: *gimnaziu* și derivatele lui (*gimnazial, gimnazist)*, *liceu (liceal, licean), colegiu, bacalaureat.*

Din punctul de vedere al limbii române în ansamblu acestea nu sunt noutăți; din punctul de vedere al vorbitorilor din generația tânără, care nu a apucat să le cunoască în regimul trecut nici ca „istorisme”, ele sunt noutăți [2, p. 31]. Astfel, putem considera că e vorba de un proces de reneologizare a acestor noțiuni. Deci, prin *reneologizare* vom înțelege procesul lexical care constă în actualizarea unui lexem din fondul pasiv în cel activ.

Ținem să menționăm că pentru fenomenul în discuție, în literatura de specialitate nu există un termen propriu-zis. Cercetătorii utilizează în acest sens termeni ca „reabilitare” [14, p. 76; 5, p. 57], „reactivare” [10, p. 8; 8, p. 41], „reactualizare” [9, p. 61], „revitalizare” [13, p. 35], „cuvinte reînviate” [3, p. 84] etc.

Or, lexicul limbii române, fiind un sistem dinamic, se îmbogățește nu doar cu împrumuturi și cuvinte nou create pe terenul limbii române, dar și cu lexeme din fondul pasiv. Lexicul reactivat ține de diverse sfere de activitate: religie, economie, învățământ, artă, medicină populară, armată, administrație, judecătorie etc.

O altă modificare care afectează lexicul limbii actuale o constituie reorganizarea semnificației unor cuvinte (ca *domn*, *doamnă*, *Dumnezeu*, *hram*, *independență*, *bonă*) ca urmare a schimbării valorilor conotative și a modificării raporturilor dintre denotație și conotație.

Schimbările semantice de acest fel au afectat, în general, termenii cu implicații sociale, ideologice, politice și administrative. Așa sunt, de exemplu, *activist*, *bolșevic*, *comunism*, *colhoz*, *marxism*, *tovarăș* sau grupări ca *gazetă de perete*, *atitudine de clasă*, *economie socialistă*, *întrecere socialistă*, *educație comunistă*, *soviet sătesc*, *secretar de partid* și multe altele, care au dezvoltat în etapa actuală o conotație negativă în locul celei pozitive (sau neutre) anterioare. Având o întrebuințare limitată, aceste cuvinte (sintagme), „sunt pe cale de a cădea în desuetudine” [13, p. 33].

Paralel s-a produs „reabilitarea” conotativă a unor termeni cum sunt *capital*, *capitalism*, *capitalist*, *profit*, *proprietar*, *religios* sau a unor combinații ca *proprietate particulară*, *economie capitalistă* ș.a. Preferința vorbitorilor – cel puțin într-o primă etapă – pentru sintagma *economie de piață* în defavoarea formulării *economie capitalistă*, cu care a fost, până la un moment dat, perfect echivalentă, își regăsește explicația în persistența conotației negative anterioare, rezultat al presiunii „limbajului de lemn” a vocabulei *capitalist*, care a continuat, un timp, să intimideze pe vorbitori [10, p. 7]. Iar termeni ca *șomaj*, *foame*, *criză*, *dictator*, *mizerie*, deși cu vechime în limba română, de cele mai multe ori desemnau „realități occidentale”, iar acest lucru nu putea să nu-și lase amprenta asupra înțelegerii preconcepute a acestora.

Așadar, cuvintele se schimbă și fiindcă sunt legate de relațiile sociale, de anumite categorii sociale, de raportul dintre aceste categorii. E concludentă, în această ordine de idei, afirmația lingvistului Ioan Oprea: „În general, schimbarea este o modificare, o transformare sau o prefacere, parțială sau totală, a unei entități, ceea ce presupune că ea întruneşte mai multe grade de manifestare, fiindcă ea poate avea loc între anumite limite cu posibilitatea

BDD-A6611 © 2010 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:02 UTC)

ca entitatea să-şi păstreze identitatea şi să fie considerată că este aceeaşi realitate, chiar dacă sub unele aspecte nu mai este, sau poate avea loc într-o manieră atât de profundă, încât entitatea devine altceva şi este considerată o altă realitate" [12, p. 90].

După cum s-a văzut, viaţa cuvintelor este foarte agitată, iar „concurenţa se manifestă şi aici destul de dur, cu promovări şi disponibilizări, cu marginalizări dubioase, dar şi cu reabilitări spectaculoase […]. Destinul unui cuvânt depinde de nişte legi interne ale sistemului lingvistic, dar şi de multe cauze exterioare, imprevizibile, care ţin de evoluţia comunităţii lingvistice sub toate aspectele: social, economic, psihologic etc." [8, p. 30].

Studierea noutăţilor lexicale, a modificărilor semantice nu se reduce la o înregistrare impresionistă bazată pe propria experienţă de vorbitor şi nici la simpla verificare şi confruntare cu dicţionarele româneşti existente, ci impune o documentare mult mai bogată şi o atentă trecere a lor prin filtrul interpretării lingvistului.

Referinţe bibliografice

1. Mioara Avram. *Vocabularul actual al limbii române*. În: Limba şi literatura română, 1997, nr. 3, p. 3-5.

2. Mioara Avram. *Noutăţi reale şi noutăţi aparente în vocabularul românesc actual*. În: Limbă şi literatură, 1998, nr. 1, p. 31-35.

3. Nicolae Corlăteanu. *Încadrarea lingvistică în realităţile europene*. – Chişinău, Editura A.S.E.M., 2001.

4. *Dicţionar explicativ ilustrat al limbii române* (DEXI). – Chişinău, Arc: Gunivas, 2007.

5. Inga Druţă. *Neologismul în structura stilistică a limbii române actuale*. – Chişinău, Elan poligraf SRL, 2007.

6. Alexandru Graur. *Studii de lingvistică generală. Variantă nouă*. – Bucureşti, Editura Academiei, 1960.

7. Alexandru Graur. *Introducere în lingvistică*. – Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1965.

8. Gligor Gruiţă. *Moda lingvistică 2007. Norma, uzul şi abuzul*. – Piteşti, Paralela 45, 2006.

9. Liviu Groza. *Elemente de lexicologie*. – Bucureşti, HUMANITAS Educaţional, 2004.

10. Valeria Guţu Romalo. *Nou şi vechi în limba română actuală*. În: Limbă şi literatură, 1997, vol. III-IV, p. 5-9.

11. Iorgu Iordan, Vladimir Robu. *Limba română contemporană*. – Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1978.

12. Ioan Oprea. *Originea şi condiţiile schimbării lingvistice*. În: Analele Universităţii „Ştefan cel Mare", Suceava, Seria Filologie, A. Lingvistică, tomul XII, nr. 2, 2006, p. 89-104.

13. Gheorghe Popa. *Fluctuaţii lexicale în româna actuală*. În: Limba română, Chişinău, 1996, nr. 5-6, p. 33-36.

14. Adriana Stoichiţoiu-Ichim. *Vocabularul limbii române actuale*. *Dinamică, influenţe, creativitate*. – Bucureşti, Editura ALL EDUCATIONAL, 2001.

Universitatea de Stat „Alecu Russo"
din Bălţi

BDD-A6611 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:02 UTC)